

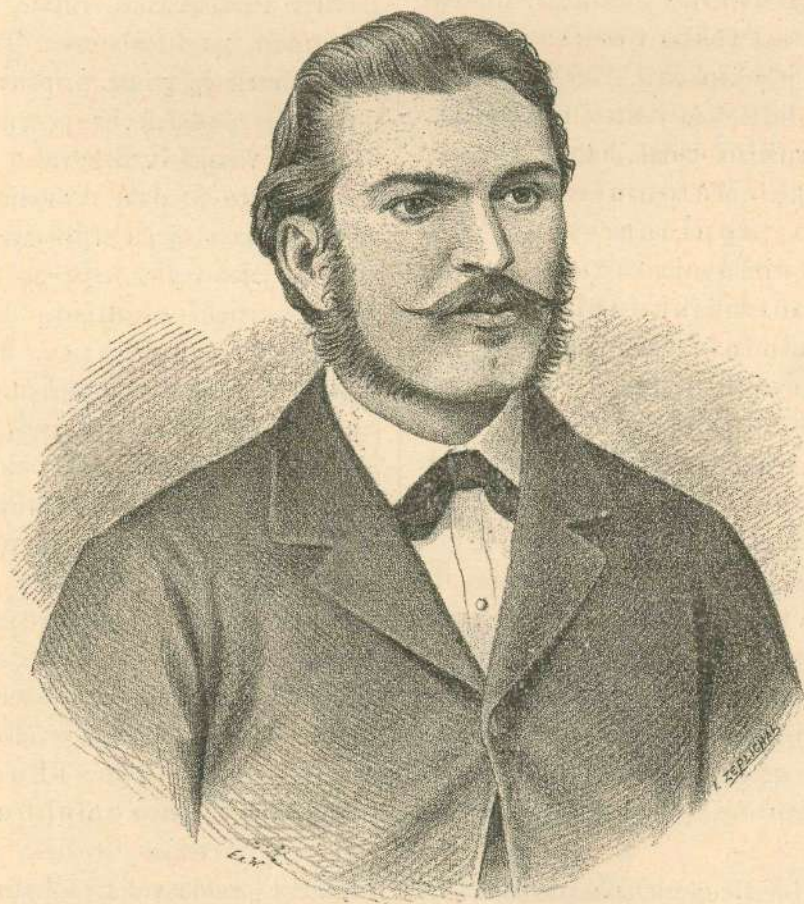

Jurij baron Vega.

(Sestavil dr. Fr. L.)

Ro smo se učili v gimnaziji logaritmov, povedal nam je profesor matematike ime, ki je zapisano kot naslov temu sestavku.

Rekel nam je, da je Vega napravil najboljše tabele logaritmov, da je bil pa ta slavni učenjak naš rojak. Odslej sem se še posebej zanimal za tega moža in

Josip Ogrinec.

bil jako srečen, ko sem dobil od pokojnega prof. Peternela njegovo podobo. Ko je začel naš list donášati slike, sklenil sem takoj, da objavim v njem tudi

Vegovo sliko. Dober prijatelj jo je pre-
risal, in tako jo vidi blagovoljni čitatelj
na naslednjem listu. A kdo je bil Vega,
kako je živel in kaj je storil?

Jernej Vega in njegova žena Helena iz Zagorice v Moravški župniji sta dobila dné 23. aprila leta 1754. sina, katerega so krstili za Jurija. Bil je njiju jedini sin, hčere pa sta imela tri. Ker je bil Jurij jako bistre glave, dala sta ga v Ljubljano v šolo, kjer je kazal nenavadno nadarjenost za računstvo. Njegov učitelj matematike, duhovnik Josip pl. Maffei, budil in razvijal je njegov nenavadni dar, česar se je Vega še pozneje hvaležno spominjal. L. 1775. je dovršil učenje na Ljubljanskem liceju in kot izvrsten matematik takoj dobil službo c. kr. brogarskega merivca (Navigations-Ingenieur) v notranji Avstriji. Ker je pa imel veliko veselja za vojaški stan, stopil je oktobra l. 1780. v avstrijsko vojno, bil takoj učitelj matematike pri topničarjih in izdal leta 1782. prvi zvezek svojih »Matematičnih predavanj za topničarstvo«. A naslednje leto izdá svoje logaritemske trigonometrijske tabele, katere je preračunal na podlagi starejših del s pomočjo svojih učencev topničarjev. Ker je hotel, da bi se knjiga dovršila do najvišje popolnosti, obljubil je jeden zlat vsakomu, ki bi našel in mu naznanil v knjigi kako napako.

Odslej se je dvigal od stopinje do stopinje v vojaških časteh in je bil l. 1787. že stotnik. Tudi je izdal knjigo za knjigo, n. pr. 2. in 3. zvezek svojih »Matematičnih predavanj«, »Praktični navod za metanje bomb«, dokler ga niso tedanji boji poklicali na drugo polje.

Vega je bil učenjak, pa nič manj ni bil tudi hraber vojak. Avstrija je bila takrat zapletena v turško vojsko. Vega je prosil radovoljno, da bi smel iti v vojsko. Odlikoval se je tukaj posebno pri obleganju Belgrada, o katerem pripoveduje tudi znana narodna pesem:

»Lavdon«. In rekel bi, da prav o Vegi velja, kar pravi pesem:

Cesarski bombe mečejo,
Se Turki 'z grada vlečejo,

zakaj prav Vega je bil pri največjih topovih in uravnaval jih tako, da so bombe dobro zadevale. A ni dolgo bival na jugu. Z delom vojne je moral proti severu, ker je žugal pruski kralj ob severni meji z vojsko.

A še večja slava ga je čakala v bojih s Francozi, ki so imeli takrat opraviti skoro s celim svetom. L. 1792. se je boril Vega, ki je bil tedaj že major, s Francozi; a ob enem se je pridno bavil z matematiko. Bil je h krati jako pogumen, pa tudi umen. Trdno mesto Lauterburg je n. pr. pripravil do tega, da se je podalo, in potem je sam s svojimi vojaki vzdrževal v mestu lep red. Mnogo je dala Avstrijcem opraviti sredi Rena stoječa trdnjava Fort Louis. Bilo je jako težko uspešno jo prijeti, in zato je trpelo obleganje dokaj dolgo. Tu pa se ponudi Vega, da premaga trdnjavo v 24 urah, ako mu pusté, da ravna s topničarstvom po svoji volji. Dovolé mu in obljubijo celó red Marije Terezije. Vega prisili trdnjavo, da se udá še poprej, nego v 24 urah, a reda Vega tedaj ni dobil.

Med bojnim hrumom pa ni zane-marjal svojih vednostnih del. Pri njem ni obveljal pregovor: Inter arma musae silent. Zakaj l. 1794. je izšlo v Lipskem njegovo veliko delo: »Thesaurus logarithmorum completus«. Po pravici se imenuje to delo velikansko. Knjiga je imela veliko folijantovo obliko in obsegala 713 str. Dasi tudi ni vsega izračunal sam, a sam je vse delo vodil in uredil.

Odlikoval se je v bojih Vega tudi naslednja leta, a posebno zaslugo za topničarstvo si je pridobil s tem, da je iznašel

l. 1795. nove topiče, ki so metali bombe skoro dvakrat dalje, nego vsi tedanji topiči ali možnarji. Takoj so porabili v

naši vojni to iznajdbo, ki je pokazala svoj uspeh pri obleganju mesta Mannheim. Tako silovito so letele bombe

Jurij baron Vega.

na trdnjavo, da se je moralo mesto s posadko podati v kratkem času. Sedaj je dobil tudi v istini veliko vojaško odliko

za zasluge, namreč red Marije Terezije. Taka dela poleg vojaške hrabrosti so povzdignila Vego do slave in sreče.

Še nekoliko časa se je bojeval s Francozi, po l. 1797. pa ga ne nahajamo več v vojni vrsti. Izdal pa je v imenovanem letu svoje logaritemske tabele v 2. zboljšanim in predelanem natisu, ter objavil še nekatere manjše spise. Da je pisal v nemškem jeziku, ne moremo mu zameriti; da pa ni zamenjal svoje domovine, to nam pričajo razni dokazi. Drugo izdajo svoje priročne logaritemske trigonometrijske knjige je posvetil svojemu ljubljanskemu učitelju v matematiki, Josipu Maffei-u, katerega je posebno spoštoval, kakor mu je bil tudi iz srca hvaležen. Najbolj pa je pokazal svojo ljubezen do ožje domovine s tem, da je posvetil 4. del svojih matematičnih predavanj kranjskim deželnim stanovom in v dedikaciji naravnost izrekel: »Vedno se spominjam svoje domovine in dobrot, katere sem prejel v njej po nauku in vzgoji.« Tudi je poslal po jeden izvod vseh svojih del deželnim stanovom, tej pošiljatvi pa pridejal pismo ter ponovil svojo zahvalo; posebej še omenja, da je kot reven dijak dobival brezplačno hrano v neki zasebni hiši. Pač lep vzgled ponižnosti in hvaležnosti! Tudi je pridejal onemu pismu osem spričeval o svojem delovanju na bojnem polju. Iz teh spričeval vemo največ o njegovem življenju.

L. 1800. ga je doletela še večja odlika. Cesar Franc I. ga je povzdignil zaradi njegovih velikih zaslug v baronski stan. V njegovem grbu je goreča bomba sredi srčastega ščita. Deželni stanovi kranjski pa so ga izvolili za svojega uda, leta 1802. so ga povzdignili iz majorja v polkovniškega poročnika, kar je tudi zaslužil, saj je bil nad 20 let pri vojakihi. Pa tudi v tujini je

bil Vega v najboljšem glasu. Več učenih zavodov ga je izvolilo za svojega člana.

Kar mahoma pa je Vega izginil v drugi polovici meseca septembra l. 1802. Devet dnij so ga neki iskali zaman, dné 26. septembra pa so ga našli mrtvega v Donavi; s tanko vrstico je bil privezan na neki kol. Grozna smrt! Mislili so izprva, da ga je kdo umoril iz zavisti. A 30 let pozneje se je zvedelo, da ga je neki mlinar umoril roparsko. In bil je takrat še mož v najboljših letih, še 49 let ni bil star. Kdo more umeti sklepe božje, ki so pripustili tak zločin! Tem bolj se nam vznemlja ne le spoštovanje, ampak tudi usmiljenje do vélikega učenjaka-vojaka, čim bolj je obžalovanja vredna njegova smrt.

Vega je bil torej učenjak, s katerim se mi, njegovi rojaki, lahko ponašamo. Njegove knjige »Logarithm. trigon. Handbuch« imam pred seboj 60. izdajo, a ta je že iz l. 1876. Njegovo ime je svetovno znano.

Vega je bil blagega značaja. Ožji njegovi rojaki pripovedujejo, da je nameraval vstanoviti dijaške vstanove za dijake svojega domačega kraja. Bil je vseskozi pravičen, dobrotnikom hvaležen, vsem prijazen.

Nad vse druge vrline se blišči njegova pridnost. Kjerkoli je bil, delal je z neumorno vnetostjo, baval se je s svojo matematiko v vojski in v miru.

Vega je zaslužil, da bi mu vsaj Kranjci, ako ne vsi Slovenci, postavili spodoben spomenik.

L. 1838. so objavila Izvestja kranjskega deželnega muzeja njegova spričevala o slavnih njegovih delih. Po teh je sestavil pokojni prof. M. Peternel njegov življenjepis: iz teh virov so povzete večinoma tudi te črtice.

